

ZIDNJACI

Unutar skupine tradicijskog platnenog posoblja, u posebni red predmeta s porukom, i to doslovnom, ispisanom, ubrajamo zidnjake, koji, kao i neki od ručnika, uz likovni motiv, sadrže i kraći tekst, najčešće u formi izreke poput poznate „Kuharice kuhaj ručak fino, pa će dobit' novaca za kino“ ili, kao na primjerku iz fundusa Etnografskog muzeja, „Za svakog muža sreća je ta, kad žena dobro kuhati zna“.

U gradskim sredinama središnje Europe, pa tako i Hrvatske, zidnjaci (*kuharice*, *kuvarice*, *krpe*, *dekice*) postaju popularni krajem 19. stoljeća, a 20-ih i 30-ih godina prošlog stoljeća nalazimo ih i u seoskim sredinama, kod bogatijih pojedinaca, da bi uskoro postali opća moda. To je vrijeme kada na selu nestaju otvorena ognjišta (tzv. crna kuhinja) pa se, kao i u gradu, počinje kuhati na zidanim štednjacima i samostojećim metalnim pećima, iznad kojih su, kao i iznad stolova i mjesta za umivanje, vješani vezeni zidnjaci, sada, u „bijeloj kuhinji“, sigurni od zaprljanja, čađe i dima. Iako su prvotno imali praktičnu ulogu – zaštitu zida od prskanja, ubrzo su im dodane i lako pamtljive, rimovane, često poučne poruke, posebice one vezane uz promociju osobne higijene, zdrave prehrane ili bontona, što osim dekorativnog, jača njihov komunikacijski značaj, posebice u rado tematiziranoj ideji romantične ljubavi, koju u ono vrijeme nije bilo uobičajeno, ni poželjno, otvoreno iskazivati. Mahom uvezeni, odnosno preuzeti/ prevedeni motivi i tekstovi, ponekad se prilagođavaju lokalnoj sredini, što je najčešće slučaj kod brojnih zidnjaka vjerske ili, u manjem opsegu, onih domoljubne tematike.

U usporedbi s drugim tradicijskim tehnikama tkanja i veza, izrada zidnjaka, koji su nerijetko bili dio djevojačke opreme, *dote*, *miraza* ili *robe*, nije bila posebno zahtjevna - porubljene pravokutne komade bijelog pamučnog ili lanenog platna, različitih dimenzija, vezlo se najčešće plavim i crvenim koncem, u tehnikama *križića*, *plosnog boda*, *ovijanica*, *lančanca*, i dr., po precrtanom ili kupljenom, već otisnutom (*fordrukanom*) motivu, da bi ih pred Drugi svjetski rat bilo u više boja, iako se plava i crvena i dalje zadržavaju. U istom su se razdoblju mogle nabaviti papirnate *kuharice*, a krajem 60-ih godina javljaju se i tiskane (*molovane*). Kraj šezdestih ujedno je kraj intenzivne uporabe zidnjaka, koja opada s novom promjenom u opremanju interijera, odnosno uvođenjem električnih štednjaka i „visećih“ kuhinja.

Kao što je vidljivo iz izloženih primjeraka, prizori i poruke na zidnjacima vrlo često odražavaju stereotipnu muško-žensku podjelu uloga u (seoskom i gradskom) patrijarhalnom domaćinstvu 20. stoljeća, potičući je, ili ironično je komentirajući i opirući joj se, te su kao takvi iznimno vrijedni dokumenti (protoka) vremena. Ovom prilikom umjetnički interpretirani, uz asistenciju umjetne inteligencije i 3D tehnologije, dobivaju nova značenja, utemeljena na osobnim asocijacijama i kolektivnom sjećanju, na putu do nove/ stare istine.

Gordana Viljeić, viša kustosica, voditeljica Zbirke platnenog posoblja EMZ-a